

iftbeschou-
Schrift af.
It het prompt
ben ik aan
wijken; zo is
oblenen ver-
f wijk ik niet

de personen,
gen: och, zeg
juwing eigen

en, die vraag
van degenen,
en aangeduid
onferentie, en
in de kerke-
rovers.
instelde, spoe-
ijde wél één
instig onder-
chouwing, en
uitapelen
wing-als-idee,
een wérke-
oogenblik zou

bezwaren, die
len inbrengen
elen aan den
rft beroepen,
te hebben ge-

van dergelijke
u wijzen erop,
Schrift tus-
ouwingen,
en het maar
len, maar de
ld wordt, als
aakt onwe-
e ook door en
i-gereformeerd
skening van

en zijn. A ver-
B antwoordt
iftbeschou-
er?

de Schrift,
it komt voort
g, en dat is

— want ieder
det uit is —
nemen; hij
Schrift; hij
ftbeschouwing,
maar denkt, of
n, is heel zijn
elfverdediging,
ft dan zelf er-
kan afwijken,
wing parallel
naar oorzaak
zoeken — dat
parallel loopt
t. Maar indien
n de methode
verneemt van
aar nog tegen
is het dan.

gelijkheid; dat
hem zoo zou
ooven gestelde
het geval zou
zegt, en het

dan uit die

tusschen A en
en gevecht
een nu verder
en. De Schrift
worden. Boven
hevenheid", en
lbaarheid", die
ingen, en kort-
rt, te omeeren
ood. En terwijl
le Schrift, aan
groeten brengt
in het midden
e ridders bak-
el der ridders
Vóór en tegen.
en Schriftbe-
chouwing B
vordt een strijd

en door anti-
n ook gezegd?
el van diverse
begonnen
en verwerpers
n haar stellen,
h aandient

de onderwerping willen geven, die zij toch zeggen
te erkennen?

Wij zullen nu maar niet de eenvoudige vraag
opwerpen, hoe een gevecht tusschen zeer vele
Schriftbeschouwingen toch eigenlijk wel mó-
gelijk is, indien de Schrift geen concrete groot-
heid is.

Zeker, men heeft ook op andere gebieden de
kwestie van de interpretaties. Daar liggen
bijvoorbeeld de elf deelen van de werken van
Immanuel Kant. De eene wijsgeer zegt: ik leg Kant
uit op mijn manier, ik commentarieer hem zóó.
De ander zegt: welneen, ik lees iets anders uit hem;
wat gij daar zegt, dat heeft hij niet geschreven;
dat is de echte Kant niet. Maar om te komen tot
een resultaat, tot een goéd-lezen, en ver-
staan van wat in Kant het ware is, moet men
toch steeds tot Kant teruggaan, en op de
letter zich beroepen. Er kunnen vragen zijn, die
zwaarigheid opleveren. Kant kan zich weerspreken;
hij kan in een vroegere periode iets hebben gezegd,
dat later anders werd gezien; de vraag komt dus:
wat is de echte Kant, wat is de volwassen Kant,
wat is de meening van den wijsgeer-in-zijn-kracht?
Maar om dat uit te maken, om dus de Kant-inter-
pretatie, het lezen van Kant, wél te doen
slagen, moet men naar de letter terug,
moet men elk van zijn boeken historisch nagaan,
en van een inleiding voorzien, die nagaat, wat de
schrijver wilde, wat het probleem was, hoe hij
in dezen tijd er tegen over stond.

Maar deze Kant-interpretatie heeft met een
beschouwing over Kant niets wezenlijks te
doen. Een beschouwing over Kant zou hier-
over kunnen loopen: is die Kant een wijsgeer, of
een oude zeur? Heeft Kant getracht te kennen,
of heeft hij hij zichzelf gedacht: ik wil een stel
boeken schrijven, die de wereld zullen ophouden,
en elken denker zullen remmen in zijn vaart?
Heeft hij de taal gebruikt om zijn gedachten te
openbaren, dan wel om die te verbergen? Zulke
kwesties raken de BESCHOUWING van Kant. Maar
NIET de INTERPRETATIE. Dat geldt zóó sterk,
dat iemand, die zou zeggen: ik beschouw Kant
als een grappenmaker, die eens wou kijken, hoe de
wereld reageert zou op een vernuftige, maar inge-
wikkeld-dwaze probleemstelling, onmiddellijk zou
moeten ontdekken, hoe een ander, die Kant als
ernstig filosoof beschouwt, aan hem den rug
tokeert. Noem den eersten man X, den tweeden
Y; zeg dan eens zelf: zou Y met X ook maar vijf
minuten willen praten over de interpretatie
van Kant? Over de exegese? Om uit te maken,
wat Kant nu eigenlijk zegt? Welneen, want men
kan over de interpretatie alleen vrucht-
baar debatteeren onder menschen van GELIJKE
BESCHOUWING omtrent Kant. En als die be-
schouwing gelijk is, onder de debaters, dan
zal de één zeggen: die stelling van den heer Y I
hier wijkt af van Kant, die andere stelling van
mijnheer Y II daar is zuiver kantiaansch. De groep
van X wordt echter tot een samen-spreking niet
eens gevraagd; die heeft een andere beschou-
wing van den grooten man.

Het was dan ook niet zonder betekenis, dat prof.
Haitjema, toen hij eens door ons blad beschuldigd
werd, af te wijken van Calvijn, daarop antwoordde
met een opstel, dat den titel voerde: Bedenklijke
Calvijn-interpretatie. Dat was op zijn stand-
punt juist gezien, het was de eenige mogelijkheid,
om in gesprek te blijven. Waarom 't gesprek dan
ook van deze zijde is vervolgd.

Zoo suldt, als 't woord BESCHOUWING ernstig
is gemeend, de pers van 't „Hersteld Verband" zelf
de MOGELIJKHEID af, om met goed-gereformeerd-
den te spreken, saam te spreken, of in één bestuur,
waarin de Schrift een plaats der eere heeft, in één
orgaan, een dagblad b.v., waarin de Schrift een
plaats der eere heeft, over die Schrift nog saam
te handelen.

Het is mij wél, als men de dingen maar eerlijk
zegt. Ik meen, dat over heel de linie de band
moet worden doorgesneden. En ik houd de schrij-
vers van dien kant, als zij dat willen, graag
aan hun woord. Indien hun Schriftbeschou-
wing van de onze afwijkt — wat wij al lang
beweerd hebben — dan is reeds dat reden te
over, den band te breken; de mogelijkheid van
samenspreken op grond der Schrift is dan voor-
goed voorbij. De één zal zeggen: de Schrift wil
zijn Gods Woord. Dat is een beschouwing.
De ander zal zeggen: zij wil zijn een houder van
Gods Woord, verwant aan Gods Woord, een boek,
dat exponent was van de fijnste religievormen
van haar eeuw. Altemaal beschouwingen. De
één zal zeggen: de Schrift heeft in al de onder-
scheiden auteurs toch één auteur: den Geest van
God, en is dus EEN, en zegt dus ook één bood-
schap, zonder tegenstrijdigheid. De ander
zal zeggen: de Schrift is niet een éénheid, zegt
dus ook dingen, die tegenstrijdig zijn, die ik, ver-
lichte man, veel beter weet, krachtens den voort-
gang der evolutiewet op religieus gebied. Dat is
óók een beschouwing.

Maar die beschouwingen verdeelen dan ook
juist. Absoluut. En maken alle gesprek over de
interpretatie onmogelijk.

Maar hiermee is dan ook getoond, hoe onge-
reformeed het is, te zeggen: wij samen. A en
B, wij hebben wel een andere Schriftbeschou-
wing, maar willen beiden aan de Schrift de
trouw verpanden.

Want deze, filosofisch overal uitgefloten, bewe-
ring, houdt, om nu maar theologisch ver-
der te spreken, bij voorbeeld dit in: het is nog
disputabel, of de Schrift een eenheid
is. Die stelling strijdt met de gereformeerde grond-
gedachte. Die laatste noemt den Bijbel één.

Punt twee: die stelling van daareven houdt in,
dat de Schrift tusschen onderscheiden beschouwin-
gen, rustig, neutraal, passief, kan heen en weer
geworpen worden, door strijders, die uit hun BE-
SCHOUWINGEN hun wapens zullen halen. Dat
is óók ongereformeerd. Want gereformeerd is deze
andere stelling: de Schrift is niet neutraal. Zij is
RECHTER over de gedachten. Het HEBBEN van
een beschouwing, ook een Schriftbeschouwing,
NIET UIT de Schrift, dat is zelf al ongerefor-
meerd.

Om dan nog maar te zwijgen van de grondge-
dachte der gereformeerde confessie: dat n.l. de
Schrift klaarblijkelijk spreekt, verstaanbaar is, zich
nederbuigt tot kinderen, zooals een voedster, en
een paedagoog, zich tot de kleintjes overbuigt, en
tot hen spreekt, met hen meebabbelt, — altemaal
Calvijn, Calvijn, die 't letterlijk zoo zegt. Wie de
Schrift tusschen de Schriftbeschouwingen laat lig-
gen, stom, en een diep geheim, waarover de
geleerden van de „beschouwing" nog eens
disputeeren moeten, heeft het abc van het gere-
formeerde denken los gelaten.

En nu de klap op de vuurpijl: dan zeggen die
scribenten van 't „hersteld verband" me nog, dat
ik zoo intellectuaalistisch ben, ik, gereformeerde. En
dan smalen ze op de theologie van Kampen en
van Amsterdam, en zeggen: wij geven den brui er
aan, die dorre wetenschap naar de oogen te zien.
En dan houden ze intropreken, enzovoort, te-
gen de letterknechterij, en voor de warmte, en de
mystiek.

En intusschen hangen ze de mangelvrouwjes, en
de schoenpoetsers, en de professoren, en de zielen,
voor welke Christus Jezus gestorven is, niet aan de
Schrift, maar aan de Schrift-BESCHOUWING. Aan
theorieën dus. Inplaats van te moeten gaan
naar Kampen of naar Amsterdam, moeten de
zieltjes naar de allerindividueelste dagbeschou-
wing van de allerindividueelste dominé's-hoog-waar-
digheid.

In amsterdamsch dialect zou dat moeten luiden:
je reinste intellectualisme.

Ik zeg tot deze heeren: gij doet de Schrift te
kort. En anders zeg ik niets dan dit: gij zijt nooit
goed gereformeerd geweest.

Ik zou 't gezicht wel eens willen zien, van ds
Zoo of zoo (H. V.) als iemand zei: „wat u daar
zegt, dat keer ik om, ik zeg precies wat andersom
gezegd wordt; maar ik verklaar u niet tot leugenaar,
of tot onwetende: ik heb alleen over u een
andere BESCHOUWING, dan u zelf!.....

Het zou een ruzie worden, denk ik.
Nederland, let op uw zaak.

K. S.

Verbeteringen. In het vorig art. stond,
kolom 2, bl. 194: hetgeen den Openbaarder open-
baart omtrent de openbaring. Lees: de Open-
baarder.

Lees inplaats van: mysticiaten: mysticisten.

K. S.

Een Lijdensoverdenking en een Paaschlied uit het Sluyter-boek.

De keuze van wat ik, naar steeds gevolgd ge-
woonte, uit onze dichtkunst citeeren zal ter gele-
genheid van den Goeden Vrijdag en het Paasch-
feest is ditmaal niet moeilijk.

Naar aanleiding van het Nieuw-Jaars-lied, dat ik
bij het begin van dit jaar uit Sluyters dichtwerk
aanhaalde, ontving ik namelijk van enkele lezers 't
verzoek, te gelegener tijd nog weer eens iets uit
„het Sluyterboek" over te nemen. Men had de
bekoring, die uitgaat van deze eenvoudige poëzie,
gevoeld en den vromen zin ervan verstaan en wilde,
zelf niet in het bezit van het Sluyterboek, gaarne
nog eens iets eruit lezen. De gewenschte gelegen-
heid deed zich echter tot nu toe niet op; maar
thans is ze er en dus is vanzelf de stofkeuze
voor dit artikel aangewezen.

Van de „Tien Boeken der Gesangen", die een
van de belangrijkste en meest karakteristieke deel-
len vormen van het zoogenaamde „Sluyterboek",
is het Vierde gewijd aan de overdenking „Van
Christus vernedering en verhooging". We vinden
daarin dus gedichten over Christus' geboorte, lijden
en sterven, opstanding en hemelvaart, alle verzen
in den trant der 17e eeuwse mystiek, waarvan
Sluyter een der bekende vertegenwoordigers is.
Een van deze is de „Overdenking van Christus
Lijden", die ik in haar geheel hier laat volgen:

Geloof'ge ziel, aenschouwd tot allen tijden.
De groote smert van uwes Heilands lijden;
Zijn woorden, zijn gebrek, en grooten nood,
De pijn van zijn Mart'laerschap en dood.
Het hoofd, waar voor der Eng'len-scharen beeven,
Met doornen is gesteken en doordreven;
Het aengesicht, dat vriendlijk strahlt in 'thert,
Ontreynigt door der boosen spouwseel werd.
Zijn oogen, vol van goddelijken luyster
Die werden in den dood heel bleek en duyster:
Zijn ooren, daer in klonk der Eng'len lof,
Aenhooren nu der zondaers schimpen grof.
Zijn zoete mond; zijn lieflijke lippen,
Daer 'tminste quaed quam nimmermeer uytstlippen,
Die dreukt men nu met edik ende gal,
En wat hij spreekt, dat acht men niet met al.
De voeten, aen wiens voetbank werd gebeden,
Die tot onz' hulp op d'aerde quamen treden,
Die werden nu verachtelijk en slecht
Met nag'len aan het kruyce vast gehecht.
De handen, die soo groote krachten deden,
Zijn uytgestrekt, als sonder krachten beden;
Het Lichaem, dat Gods Tempel is vol eer,
Is moe van pijn, doorsteken met een speer.
Zoo dat er niet in hem is vrij gebleven
Dan zijne Tong, die bid om het vergeven
Der zonden van het goddeloos gespuys,
Dat hem brengt door onwetendheid aen 't kruys.
Hij die staeg met den Vader heerscht daer boven
Werd hier beneen van 't sondig volk verschoven:
God lijd, God sterkt, God stort zijn eygen bloed;
O christenziel, sie wat hij om u doet.
Groot was de breuk en krankheid onzer sonden,
Die niet dan door het bloed van sijne wonden
Geholpen en genesen konde zijn;
Ons groot gevaer blijkt uyt de medicijn.
O Jesu, laet uw lijden in mij werken,
Dat ik daer uyt mijn sonden mag bemerken;
Op dat ik nooyt uw dier vergoten bloet
Onreyn en acht, noch trede met de voet.

Een echt Sluyter-vers: eenvoudig, in sommige
regels technisch onbeholpen, didactisch meer dan
lyrisch, maar vol van stemming en zuiver van
mystieke vroomheid.

Daarnaast wijs ik nog op een Paaschlied, „Vro-
lyke verryzenis van onzen Heere Jesus Christus".
't Daeert uit een der oorlogsjaren, waaraan Sluyters
tijd zoo rijk was, en een deel van het vers handelt
over de Paaschboodschap temidden van het oor-
logsgeweld. Ik laat dat fragment, als van speciaal
karakter, terzijde en citeer alleen den aanhef en
het slot, die van de Paaschblijdschap gewagen:

Komt en laet ons vrolyk zingen
Onzen God, den Zone Gods,
Onzes heyls verheven rots.
Laet ons 'thert van vreugd opspringen,
En getreut ter zijden gaen
Jezus is weer opgestaan.
Jezus lag in doodes banden,
Daer hem onze sond' in bracht:
Maar hij maekt de helse macht
En 't geweld des doods te schanden.
Al haer dreygen kan niet schaen
Jezus is weer opgestaan.

Jezus vrijd' ons van Gods toorne,
En bevredigt ons met hem.
Dat getuygt zijn vrede-stem.
Wie brengt tegen d'uytverkoorn'e
Hem dan noch beschuldiging aen?
Jezus is weer opgestaan.

Zijn wij door veel druk en plagen
Nu somwijlen noch als dood,
Schept hier moed: het is geen nood;
Want hij doet ons na twee dagen
Leven en ten groev' uyt gaen.
Jezus is weer opgestaan.
Daerom laet ons vrolyk zingen,
Onzen God, den Zone Gods,
Onses heyls verheven rots.
Laet ons 'thert van vreugd opspringen
En getreut ter zijden gaen
Jezus is weer opgestaan.

Zoo getuigen deze verzen van den rijkdom, die
er voor het geloof ligt in Christus' lijden en van
de blijdschap, die Zijn opstanding brengt en zoo-
wel in het eene als in het andere zijn ze ook
nog voor onzen tijd van betekenis.

C. T.

Emil Ludwig, Goethe. De geschiedenis van
een mensch. Geautoriseerde vertaling van Ma-
deleine Böhtlingk. Twee deelen, met 63 por-
tretten, illustraties en facsimile's. Arnhem, van
Loghum Slaterus' Uitgevers-Maatschappij, 1931.

Den 22sten dezer maand zal het een eeuw ge-
leden zijn, dat Johan Wolfgang Goethe stierf. Plech-
tig zullen op het middaguur van zijn sterfdag alle
kerkklokken in Duitschland luiden, aldus hulde
brengend aan de nagedachtenis van den genialen
mensch, wiens beteekenis ver over de grenzen

van zijn land en zijn tijd uitreikt, en die honderd jaar na zijn dood de geesten nog evenzeer bezighoudt, beurtelings ontstelt en bezielt, als hij het gedurende zijn leven deed.

1932 is het Goethe-jaar. De economische nood verhindert, Goethe te herdenken met luiderlijke en luisterrijke feesten, maar er is geen stad in Duitschland, waar hij heeft gewoond en gewerkt, waar men hem niet herdenkt, te Weimar, dat uitmunt in het middelpunt der feestelijkheden staat, zoogoed als te Erfurt, waar hij Napoleon ontmoette, op den Brocken in den Harz, waar hij het materiaal vond voor de Walpurgisnacht-scene uit de Faust, te Bad Hünneburg, waar hij „Ueber allen Gipfeln ist Ruh“ schreef.

Enkele maanden vóór deze herdenking is de Nederlandsche vertaling verschenen van een werk, dat meer dan eenig ander zal bijdragen tot de verbreiding van de kennis omtrent Goethe's leven en werk; het bekende boek van Emil Ludwig, dat op voortreffelijke wijze werd vertaald, en waarvan de Nederlandsche uitgave zich van alle andere, ook van de origineele, onderscheidt door haar talrijke illustraties, welkome aanvullingen van het beeld van Goethe en zijn kring, dat de lezing van dit boek voor onze oogen heeft opgeroepen. Het werk, dat twee lijvige deelen (resp. van 413 en 487 bladzijden) omvat, is verdeeld in drie boeken. 'Eerste boek draagt tot titel: „Genius en Daemon“ en bevat de navolgende zes hoofdstukken: Rokoko, Prometheus, Eros, Daemon, Werkdadige Kracht, Plicht. Het tweede, „Aardgeest“, heeft drie hoofdstukken: Vrijheid, Eenzaamheid, Proteus. Het derde, „De Tragische zegen“, telt eveneens drie hoofdstukken: Opwaartsche vlucht, Afstand doen, Phoenix. Samenstelling en stofindecling vertoonen alzoo dien grootschen opzet, die al Ludwig's boeken kenmerkt.

Goethe heeft op ieder die met hem in aanraking komt een fascinerenden invloed. Men maakt zich niet maar zoo zonder meer af van dezen groote onder de grootten, die niet alleen zijn tijd geheel beheerscht, maar die ook in de eeuw, die sinds zijn dood verlopen is, niet heeft opgehouden zijn machtigen invloed uit te oefenen op de geheele Westersche wereld. Emil Ludwig, de biograaf van Michelangelo en Napoleon, van Lincoln en Bismarck, vertelt in de inleiding van zijn biografie van Goethe, nimmer een zoo rijk jaar beleefd te hebben als dit, dat hij op een gedroomden tocht door het rijk van Goethe sleept. „Die grösste Einheit“, noemt Gundolf hem, „worin deutscher Geist sich verkörpert hat“, en wie de beteekenis van den Duitschen geest naar waarde weet te schatten, beseft den zin van deze woorden, waarvan we toch niet durven zeggen, dat ze overdreven zijn. Van hem geldt, wat hij zelf eenmaal van zijn jonggestorven vriend Schiller zeide:

Er glänzt uns vor, wie ein Komet entschwindend, Unendlich Licht mit seinem Licht verbindend.

Hoe staan wij echter als Christenen tegenover Goethe? Nog altijd geldt op deze vraag het antwoord, dat Gunning in zijn opmerkelijke studie over „Goethe's Faust“ gaf, die, schoon zij in 1872 verscheen, nog niets van haar waarde heeft ingeboet. Met Schleiermacher twee levensrichtingen onderscheidend, de aesthetische, waarin het zedelijke aan het natuurlijke ondergeschikt wordt, en de zedelijke, die, omgekeerd, het natuurlijke aan het zedelijke onderwerpt, toont Gunning in den

hem eigen klaren betoogtrant aan, hoe Goethe, als aanhanger, en als mensch, en als dichter, van de aesthetische richting, zichzelf buiten het reële verband met de hoogere wereld heeft gesloten. Met een onmiskenbare voorliefde noemt Goethe zich herhaaldelijk „een heiden“; het nageslacht spreekt liever van den humanist Goethe.

Goethe, die in het wijsgeerige ter schole was gegaan bij Spinoza, vertoont in filosofisch-godsdienstig opzicht het karakter van den Griek, wien zondebesef een onbekend begrip was, en die in diepste wezen geen scheiding tusschen het goddelijke en het menschelijke kende. Goethe's richting was — de uitdrukking is van Gunning — horizontaal, de breedte des levens omvattende. „De wereld omvatte“, naar de wereld gericht, het natuurlijke voor de eigenlijke waarheid verklarende, zag hij in de harmonie met het bestaande, met deze wereld, den eisch des waarachtigen levens. Zelf heeft hij zijn levenswijze in deze regels samengevat:

Willst du in's Unendliche schreiten,
So geh' ins Endliche nach allen Seiten.

Goethe heeft zijn heidensch, wilt ge zijn humanistisch, levensgevoel consequent doorleefd en uitgeleefd, in zijn leven en in zijn geschriften. Zijn „Faust“ is er het schoonste en welgesprokenste voorbeeld van. Het Christendom heeft hij verworpen, de verkondiging van den gekruisigden Christus was ook dezen Griek een dwaasheid.

Maar allerminst beteekent dit, dat Goethe voor ons niet van beteekenis zou zijn. Het tegendeel is waar. Zelden is de „gemeene gratie“ duidelijker bewezen dan aan dezen mensch, bij wien alles harmonisch was, en die van deze harmonische levenshouding in meer of minder mate aan allen uitdeelt, die met hem in aanraking komen. Zijn werken zijn een onuitputtelijke bron van die wijsheid en schoonheid, waaraan ook de Christen zich laaft, en in menig opzicht is zijn leven ons een stralend voorbeeld — en een beschamend voorbeeld. Als Goethe zonder in gemeenschap met God te leven zoo hoog stond, zegt Gunning, hoe moeten wij dan als Christenen niet zijn.

Daarom heeft het boek van Emil Ludwig ook voor ons beteekenis: het is het werk van een universeel mensch over een anderen universeelen geest, van een leerling over zijn leermeester. Ludwig is meer dan een bewonderaar van Goethe; hij is, schoon zijn mindere in vele opzichten, hem na verwant. Hun beider levensopvatting is in wezen dezelfde, en hierin ligt ook opgesloten, dat wij Ludwig's kijk op zijn vereerden meester niet in alle opzichten deelen; meer dan eens staan wij scherp afwijzend tegen zijn zienswijze, meer dan eens tekenen we protest aan tegen zijn beweringen. Maar we waardeeren den moed, waarmee hij uit het overstelpend rijk materiaal het beeld van Goethe opbouwde en in scherpe trekken voor onze oogen stelde, klaarder dan wij hem tevoren zagen, en we bewonderen de wijze, waarop hij ons in zijn ongevenaard boeienden stijl den mensch Goethe afschildert, zoodat hij gestalte voor ons krijgt, en in ons gaat leven, een mensch van vleesch en bloed. Goethe's vroegere biografen, Witkowsky, Gundolf, Grimm, Geyer, om slechts enkele der bekendste namen te noemen, mogen zijn werken en zijn levensbeschouwing uitvoeriger hebben behandeld, dieper hebben gepeild, Ludwig heeft ons den mensch Goethe nader gebracht dan een van zijn voorgangers. En het is ons, in dit herdenkingsjaar, immers allereerst om den mensch Goethe te doen.

P. J. M.

vrouwen, die in zijn leven een grootere of kleinere rol hebben gespeeld en hun tol moesten betalen aan zijn genie, wier harten brandstof waren voor het vuur van zijn daemon. Het is immers wel niet twijfelachtig, dat Goethe aan den omgang met vrouwen van hoog geestelijk peil en groote innerlijke beschaving de krachtigste impulsen en de schoonste motieven voor zijn dichterlijke verbeeldingen heeft ontleend.

Maar temidden van die lange rij vrouwengestalten, die zijn leven hebben vervuld en die wij weer in zijn drama's ons tegemoet zien treden, is er één, die niet aan een achttiende-eeuwsche werkelijkheid schijnt ontleend, en die toch zijn geest jarenlang heeft geboeid. Deze vrouw, die door haar herhaalde verschijning in den Faust onze aandacht trekt, en toch niet aan een romantische sfeer is ontsproten, is niemand minder dan de oud-Grieksche Helena, om wier schoonheid twee duizend jaar geleden Troie reeds in vlammen opging. En in de Faust zal men ook het antwoord moeten zoeken op de vraag welke waarde deze Helleensche figuur, wier beeld vele jaren lang niet uit zijn geest wilde wijken, in zijn leven heeft vertegenwoordigd.

Het is begrijpelijk hoe haar historische gestalte niet volkomen langs een natuurlijken weg in de handeling van het drama kon optreden; terwijl de eene maal de kunstgreep van een tooverwoord noodig is om haar figuur op te roepen, kan men haar de andere maal alleen naderbij komen door een phantastische reis door het luchtruim naar Griekenland's heiligen bodem.

Het is in de ridderzaal van het keizerlijke hof, waarheen Mephisto Faust heeft gevoerd na het

OPVOEDING EN ONDERWIS

De Emile (1762) en haar Auteur.

III.

Hoe het was. (John Locke.)

De invloed van Montaigne op de na hem komende paedagogische geschriften wordt ontkend, die van Locke op Rousseau en anderen is echter onmiskenbaar.

Volgens Rein wordt Montaigne door de schrijvers over opvoedkunde wel aangehaald, om eigen beweringen kleur en nadruk te geven, maar niet om op Montaigne's uitspraken voort te bouwen. Locke vindt hem een babbelaar, die praatjes voorloopt. Grondleggende gedachten ontbreken hem.

Rousseau haalt in zijn Emile herhaaldelijk de Essays van Montaigne aan. Maar zijn werk is er niet op gebouwd. Wanneer Montaigne er niet was geweest, zou de Emile zeker pittige gedachten in frissche vorm hebben gemist, maar geen ander boek zijn geworden. De overeenstemming met Montaigne is toevallig, wanneer anderen hetzelfde betoogen als hij. Montaigne, Locke en Rousseau zijn b.v. alle drie tegen de opvoeding door en in de school, maar ieder op eigen gronden. Montaigne vindt de tucht er te hard. Locke acht, dat in de opvoeding den vader alleen alle autoriteit toekomt en deze dus onder zijn oogen geschieden moet. Rousseau eindelijk kan de school niet gebruiken, want hij wil het kind uit het verdorven milieu en zijn over-cultuur los maken. Van de invloed van Montaigne op de beide anderen is hier dus feitelijk geen sprake. Dit heet trouwens zoo goed als nergens het geval te zijn. Het zij zoo. Niettemin heeft Montaigne de akker toebereid voor het zaad, dat Locke en Rousseau strooien zouden. Van Locke mag daarbij gezegd worden, dat hij de 18de, en van Rousseau, dat hij de 19de eeuw beheerscht heeft. Daarom mag van Locke hier niet gezweven worden.

Drie eeuwen geleden, op de 29ste Augustus 1632, werd hij geboren. Hij werd Godvruchtig opgevoed, week door de omgang met andersgezinden af, doch keerde op rijpere leeftijd tot een meer positief Christendom terug. Toen een jonge man hem vroeg, welke de zekerste weg was om tot inzicht van het wezen onder meer van de Christelijke religie te geraken, wees Locke op de studie der Heilige Schrift, op die van het Nieuwe Testament vooral, want, merkte hij op, ze heeft God tot auteur, de zaligheid tot einddoel en waarheid zonder eenig bijmengsel van dwaling tot inhoud.

Hij wist zich vrij gekocht door Christus. Toen hij zijn einde voelde naderen, wenschte hij dat gedeelten uit Gods Woord hem werden voorgelezen. Onder het luisteren naar de bekende klanken uit de Psalmen overleed hij, (28 Oct. 1704). Zoo kan hij dus voorbeeld zijn van iemand, die met zijn hart den Heere vreesde, maar door de afdwaling van zijn verstand groote scharen van de eenvoudigheid van het geloof dat naar de Schriften is, vervreemde. Hij mag toch in zekere zin de man genoemd worden van het Deïsme, de rationalist, die zegt de Bijbel te aanvaarden, maar dan alleen voor zoover deze door en voor de rede aannemelijk te maken is. Hij is de man, die ook in geloofszaken de leiding aan het „gezond verstand“ gaf, de grondlegger van het z.g. redelijk

einde der Gretchen-tragedie, waartoe zijn faustisch wezen ongebroken te voorschijn kwam om rusteloos in mateloozen drang verder te streven om het oneindige te omvatten, dat Faust voor het eerst de gedaante van Helena voor zich ziet, door magisch woord opgeroepen uit het grondloze diep van het rijk der moeders. Hier dan voor het eerst ziet hij die Helena, wier vluchtig spiegelbeeld in de heksenkeuken zijn zinnen reeds zoo in beroering had gebracht. Maar in de geweldige ontroering die ook thans weer hem bevangt, vergeet hij dat het ook nu nog een ijle gedaante, een ruimtelijk beeld, een phantoom is, dat hij aanschouwt, en zijn titanendrift drijft hem er toe deze wonder-schoone vrouw met beide armen te omvatten; maar ook nu weer moet hij schipbreuk lijden aan dezen faustischen drang en terwijl het phantoom aan den greep zijner vingers ontsnapt en een explosie hem bewusteloos ter aarde slingert, moet hij leeren dat men niet straffeloos de grenzen der aesthetisch-contemplatieve sfeer, waarin hij zich bevond, kan overschrijden. Men kan niet zonder meer een aesthetisch ideaal als werkelijkheid omgrijpen.

Het is na een lange lethargie dat Faust eindelijk uit deze verdooving ontwaakt; maar, al heeft hij geleerd dat men beeld en werkelijkheid niet zoo maar voor elkaar mag substitueeren, Helena laat hem geen rust, en het is een gelukkige omstandigheid dat juist in dezen tijd de klassieke Walpurgisnacht valt, die Faust in de gelegenheid kan stellen door den aether Griekenland te bereiken en Helena in haar eigen omgeving en land op te zoeken. Niet zoodra raken zijn voeten dan ook den Helleenschen grond of hij vraagt haastig: Wo ist sie? en gaat een niet geringe activiteit ontwikkelen om haar te vin-

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

De Helena-figuur in de Faust van Goethe.

De verzuchting: Goethe — und kein Ende schijnt wel volkomen gewettigd voor wie telkens weer wordt uitgenoodigd mede in te stemmen in de Goethe-veroering, waaraan ons geslacht permanent laboreert, en die in deze dagen, waarin de herdenking van zijn sterfdag, nu honderd jaar geleden, valt, nog eens bijzonder opstaat. Het doet ietwat armelijk aan, en getuigt in ieder geval niet van een overvloedigen levensrijkdom, wanneer het eigen leven van zooveel uit een anderen, lateren tijd zoo volledig opgaat in de bestudeering en bewondering van de levensgeschiedenis van een man, wiens hoogste idealen tenslotte binnen de grenzen van zijn eigen persoonlijkheid besloten bleven. Er is immers wel geen mensch, wiens leven zoo ijverig en minitueus tot in de fijnste details is bestudeerd, wiens gangen zoo van dag tot dag, bijna van uur tot uur, zijn nagegaan, en in wiens veelzijdige geestelijke nalatenschap zoo voortdurend wordt gesnuffeld door litterator en historicus.

Daar is althans één goed resultaat van al dit nauwgezette werk, dat omvangrijke bibliotheken bijna niet meer kunnen bevatten, en dat is dat alle gegevens van Goethe's leven, die noodig zijn voor een goed begrip van zijn vele litteraire producten, voorhanden en gerangschikt zijn; en zoo defileeren ook in iedere biografie voor ons de niet weinige

d.i. versta.
zijn Essay
Locke leun
listische gr
rede, onde
tot aanzijn
het bestaun
Aan he-
sterk de sp
koos, dat
had gezocht
Welke b-
schouwing
wie haar
in zijn
1690, d
echter zijn
kundig ge-
uitgaat va
(sensations
dat hij zie
vrienden
bovendien
raadgeving
scherpzuin
Ratichius
hun voors
factoren, d
naast de
isme in D
kende dez
wante Pén
diens vrie
Enkele jar
ding was v
de keuze
boek heeft
Nederland
der Linder
Duitschlan
deze drie
(† 1650).
volgens ha
de opvoed
de opvoed
geschrift
grondgeda
het lichaa
heid van
schen deze
vorming v
gewijld. V
seau's En
dertig par
frissche
vondige m
ken, zeer
warme of
de voeten
in koud v
heid." Al
samen. E
van af.
Op de
hun zede
Krachtens
eerst bevo
van het l
de zedelij
ding is d
heid beto
heid of
De aan
den, gaat
Helena
En zoo k
een paar
wanneer
als werke
onde Spar
Met
dreigend
daante v
wegen me
Faust in
inmiddels
plechtig d
het ideaal
in de ro
verkrigt
tembaar
in kunst
sche rijn
hun beide
binding m
vroeger w
roes, ma
bewust v
het schijn
waarin h
zal wensc
proloog b
faustische
roert, die
jonge kna
als Ikara
bij zich
tumelt m